

MIECZYŚLAW PAŁASIŃSKI

CZY W POLSCE JEST NADPRODUKCJA ŻYWNOŚCI?

Streszczenie

Przedstawiono stan produkcji roślinnej i zwierzęcej polskiego rolnictwa oraz przemysłu spożywczego w 1994 r. Wykazano zmiany w spożyciu podstawowych artykułów żywnościowych w latach 1990–1994 oraz zwrócono uwagę na błędy żywieniowe społeczeństwa polskiego.

Wśród wielu głosów krytycznych oceniających obecną kondycję naszego rolnictwa pojawia się niekiedy pogląd, że wobec zmniejszonego spożycia oraz ograniczonych możliwości eksportu płodów rolnych i artykułów spożywczych jest w naszym kraju, albo grozi nam, nadprodukcja żywności. Na pytanie to nie jest łatwo jednoznacznie odpowiedzieć ze względu na złożoność problemu oraz zachodzące nadal u nas przekształcenia strukturalne i nieustabilizowaną gospodarkę.

Gospodarka nasza przeżywa obecnie trudny okres przekształceń strukturalnych na równi z przemianami społecznymi i politycznymi. Odbija się to również, a może przede wszystkim, na całej gospodarce żywnościowej, a głównie na rolnictwie. Rodzi się więc pytanie, czy jesteśmy w stanie przywrócić rolnictwu należytą rangę i nadrobić nieprawidłowości i zaniedbania oraz dogonić uciekającą w szybkim tempie światową czołówkę.

Jak wiadomo, podstawowym producentem żywności jest rolnictwo, w niewielkim tylko stopniu – rybołówstwo, a otrzymywanie żywności, względnie poszczególnych składników żywności na drodze biosyntezy jest właściwie w powijakach. Szacunkowo przyjmuje się, że tylko 20 % wytworzonych przez rolnictwo płodów rolnych spożywa się w stanie naturalnym, natomiast 80 % – w formie przetworzonej.

W naszej gospodarce po gwałtownym załamaniu się na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych obserwuje się od paru lat poprawę kondycji ekonomicznej w licznych zakładach produkcyjnych [15]. Zwłaszcza rok 1994 był pomyślny dla

Tabela 1

Indeksy wzrostu produktu krajowego brutto oraz produkcji przemysłowej i rolnej w latach 1992-1994 (w % – rok poprzedni = 100)

Lata	Produkt krajowy brutto	Produkcja przemysłu	Produkcja rolnictwa
1992	102.6	103.9	87.2
1993	103.8	106.2	101.5
1994	105.0	111.9	93.0

Źródło: [15].

naszej gospodarki (tab. 1). Jak wynika z danych tab. 1 ożywienie gospodarcze, którego wskaźnikiem jest produkt krajowy brutto (PKB) zaznacza się wyraźnie od 1992 r. i ma miejsce głównie w produkcji przemysłowej. Natomiast produkcję rolniczą charakteryzuje dalszy regres; w stosunku bowiem do 1993 r. zmniejszyła się ona o dalsze 10 %. Przyczyną tego zjawiska należy wiązać z załamaniem się produkcji roślinnej o ok. 20 %, spowodowanym letnią suszą, jak również dalszym zmniejszaniem się arealu zasiewów i niskiego zużycia środków plonotwórczych.

W najtrudniejszej sytuacji ekonomicznej znalazły się u nas przedsiębiorstwa o sezonowym charakterze produkcji, a takie przecież przeważają w gospodarce żywnościowej. Są one zmuszone do korzystania z najczęściej drogich kredytów również na cele obrotowe (zakup surowców i środków produkcji) oraz do spłacania wcześniej zrealizowanej inwestycji – nie zawsze szczęśliwie zlokalizowanych. Przychody za wyprodukowane towary otrzymują ze znacznym opóźnieniem i często nie rekompensują one spadku wartości pieniądza w wyniku postępującej inflacji.

W przypadku produkcji rolniczej dodatkowym czynnikiem komplikującym sytuację są przypadki losowe, spowodowane głównie warunkami meteorologicznymi (susze, powodzie, gradobicie itp.).

Produkcja roślinna

W tab. 2 podano plony i zbiory ważniejszych ziemniopłodów w 1994 r. w porównaniu do 1993 r. i okresu 1988-1992 r. [4]. Z przytoczonych danych wynika znaczne zmniejszenie zarówno plonów, jak i zbiorów w ubiegłym roku z wyjątkiem owoców (których zebrano więcej niż w poprzednim okresie) oraz żyta i warzyw (których zbiory kształtują się mniej więcej na poziomie średniej z lat 1988-1992).

Wprawdzie zbiory zbóż w 1994 r. [3] w ilości 21.8 mln ton były niższe o ok. 7 % niż w 1993 r., ale są porównywalne ze zbiorami w 1978 r. (21.5 mln t). W ostatnich paru latach utrzymywały się one w granicach 25-28 mln ton i pokrywają w pełni potrzeby krajowe, z wyjątkiem niewielkiego importu (ok. 0.5 mln t rocznie), głównie

Tabela 2

Plony i zbiory ziemiołdów w 1994 roku

Ziemiołd	Plony			Zbiory		
	dt/ha	1993 = 100	1988-1992 = 100	mln t	1993 = 100	1988-1992 = 100
Zboża	25.7	93.8	85.7	21.8	92.9	85.5
w tym:						
- pszenica: ozima	34.5	97.5	88.9	5.8	92.2	92.2
jara	25.5	90.7	84.4	1.8	95.4	90.5
- żyto	21.8	96.5	88.6	5.3	106.2	95.9
- jęczmień: ozimy	34.5	116.9	87.1	0.4	86.0	69.3
jary	24.8	89.9	82.1	2.2	81.9	70.9
- owies	20.1	86.3	78.2	1.2	83.2	64.5
- pszenżyto	27.8	96.5	84.2	1.6	86.1	74.0
Ziemniaki	136.0	66.0	78.2	23.1	63.6	73.0
Buraki cukrowe	292.0	74.5	86.9	11.7	74.7	86.3
Oleiste	19.5	116.8	83.3	0.8	128.1	66.2
Warzywa ogółem	–	–	–	5.1	86.9	98.4
Owoce ogółem	–	–	–	2.1	78.0	106.4
- z drzew	–	–	–	1.7	77.4	126.8
- jagodowe	–	–	–	0.4	80.8	79.2

Źródło: [4].

Tabela 3

Zużycie ziemniaków w Polsce (mln ton)

	1992/3	1993/4	1994/5	1995/6*
Spasanie	9.8	18.3	10.3	14.8
Sadzenie	4.1	4.1	3.7	3.9
Konsumpcja	5.6	5.6	5.3	5.4
Przetwórstwo	0.7	1.8	0.7	1.5
Eksport	0.3	0.3	0.2	0.7
Straty	2.9 (12.4 %)	6.2 (17.1 %)	2.9 (12.5 %)	3.8
Zbiory	23.4	36.3	23.1	30.1

* prognoza

Źródło: [11].

pszenicy makaronowej. Zwiększone zapotrzebowanie na zboża paszowe może nastąpić po zintensyfikowaniu produkcji trzody chlewnej i drobiu.

Zbiory ziemniaków na przestrzeni ostatnich lat – zależnie od warunków pogodowych, powodujących duże wahania w plonowaniu, wahają się w przedziale 23-36 mln ton. Dodatkowy wpływ na zmniejszenie się zbiorów ziemniaków ma ograniczenie

arealu ich uprawy oraz przechodzenie na bardziej ekstensywną agrotechnikę. W tabeli 3 przedstawiono zużycie ziemniaków w Polsce.

Dane tej tabeli wskazują na stosunkowo niewielkie wahania zużycia ziemniaków na sadzeniaki, konsumpcję i eksport [11]. Natomiast najbardziej zróżnicowane jest wykorzystanie ich na paszę i do przerobu przemysłowego. Straty wynikające z ich przechowywania i obrotu są proporcjonalne do ilości wyprodukowanych ziemniaków i kształtują się w zakresie 12-17 % zbiorów. Katastrofalnie niskie jest przemysłowe użytkowanie ziemniaków do produkcji krochmalu, spirytusu oraz spożywczych przetworów. Paradoksem jest, że w naszym kraju, który pod względem ilości wyprodukowanych ziemniaków znajduje się w ścisłej czołówce światowej, zagraniczne firmy produkujące frytki względnie czipsy korzystają z surowca importowanego, ale nie należy zapominać o problemach jakości dotyczących tego surowca.

Tabela 4

Zbiory buraków cukrowych i produkcja cukru

Kampania	plony (t/ha) buraka cukrowego	zbiory (mln t)	produkcja cukru (tys. t)	krajowe zużycie cukru (tys. t)
1990/91	38.0	16.7	2037	
1991/92	31.6	11.4	1509	1518
1992/93	29.4	11.0	1442	1443
1993/94	39.2	15.6	1996	1996
1994/95	29.2	11.7	1373	1373

Źródło: [12].

Tabela 5

Zbiory rzepaku i produkcja roślinnych tłuszczów jadalnych

Wyszczególnienie	jednostka miary	1990	1993	1994
Rzepak: plony	dt/ha	24.1	17.1	20.4
zbiory	tys. t	1206	594	756
Roślinne tłuszcze jadalne	tys. t	297	423	457
- w tym margaryna	tys. t	179	274	320
- spożycie na 1 mieszkańca	kg	7.6	11.8	12.6

Źródło: [1].

W produkcji buraków cukrowych, rośliny bardzo wrażliwej na warunki meteorologiczne obserwuje się (tab. 4) duże wahania zarówno w plonowaniu jak przede wszystkim w zbiorach, wahających się w ostatnich latach w granicach 11-16.7 mln ton [12]. Wynika z tego również duże zróżnicowanie w produkcji cukru. Można przyjąć,

ze wytworzenie 1.5 mln t cukru w zupełności zaspokaja krajowe potrzeby na ten środek słodzący. Większe jego ilości napotykają na trudności w zbyciu ze względu m.in. na wysokie koszty produkcji.

Obserwowany od 1990 r. spadek w uprawie rzepaku został w 1994 r. zahamowany (tab. 5). Jego zbiory były wówczas o ok. 27 % wyższe niż w 1993 r. Nastąpiło to w wyniku poprawy opłacalności jego uprawy oraz dzięki zwiększającemu zapotrzebowaniu na ten surowiec przez przemysł tłuszczów roślinnych. Stanowi on bowiem jeden z najszybciej rozwijających się obecnie działów przemysłu spożywczego [1]. Jak wskazują dane tab. 5, spożycie tłuszczów roślinnych na 1 mieszkańca wzrosło w okresie 1990 do 1994 r. prawie o 70 %. Równocześnie obserwuje się zmniejszenie spożycia tłuszczów zwierzęcych, co jest zjawiskiem bardzo korzystnym ze względu na racjonalne odżywianie się.

Tabela 6

Zbiór warzyw i owoców w Polsce (mln ton)

	1993	1994
Warzywa	5.9	5.1
Owoce	2.7	2.1

Źródło: [9].

Produkcja warzyw i owoców (tab. 6) była wprawdzie niższa niż w 1993 r. [9], ale kształtowała się mniej więcej na poziomie produkcji w drugiej połowie lat osiemdziesiątych. Trudności finansowe zakładów przetwórstwa owocowo-warzywnego znacznie ograniczyły możliwości skupu surowca, zwłaszcza o wyższej cenie jednostkowej (maliny, truskawki). Mimo to globalna produkcja przetworów owocowo-warzywnych nie uległa zmianie w stosunku do 1993 r. Natomiast zaznaczył się prawie dwukrotny wzrost produkcji soków i napojów.

Produkcja zwierzęca

Globalna produkcja żywca rzeźnego ustawicznie maleje [5]. Jak wynika z danych tab. 7 najwięcej wytwarzamy wieprzowiny, a maksimum jej produkcji przypadło na

Tabela 7

Produkcja żywca rzeźnego (tys. ton) i jaj w Polsce

Rodzaj żywca	1990	1991	1992	1993	1994
Żywiec wieprzowy	2341	2578	2652	2532	2240
Żywiec wołowy	1428	1224	944	785	745
Żywiec drobiowy	–	–	–	462	520
Produkcja jaj spożywczych (mln szt.)	7597	6508	–	5448	5800

Źródło: [5].

1992 r. Wołowiny zaś najwięcej wyprodukowano w 1990 r. Od tego czasu jej ilość maleje, osiągając w 1994 r. 50-procentowy spadek produkcji. Przyczyną tego jest systematyczny spadek pogłowia bydła (tab. 8). Wprawdzie w ubiegłym roku pogłowie to zaczęło nieco wzrastać, jednakże nadal zmniejsza się pogłowie krów. Ilościowy wzrost młodego bydła może wskazywać na zbliżający się przełom w produkcji żywca wołowego, który według przewidywań [6] winien nastąpić w przyszłym roku.

Obserwuje się natomiast dobrą koniunkturę dla producentów drobiu [2]. Korzystne relacje cen i kosztów produkcji przyczyniły się do znacznego zwiększenia - zwłaszcza w drugiej połowie 1994 r. - mięsa drobiowego. Jednakże zbyt wysokie ceny zbytu oraz pasz w drugiej połowie 1994 r. obniżyły opłacalność produkcji drobiarskiej.

Tabela 8

Pogłowie bydła

Rok	Ilość (mln sztuk)
1989	10.7
1990	10.0
1991	8.6
1992	8.3
1993	7.6
1994	7.6

Źródło: [6].

Rozwój przetwórstwa drobiowego przyczynił się do zwiększenia spożycia mięsa drobiowego i jego przetworów, co ma również dodatni wpływ na racjonalny sposób odżywiania się społeczeństwa.

W produkcji jaj obserwuje się w stosunku do 1993 r. nieznaczny wzrost (o ok. 6%), mimo iż jaja są relatywnie drogim źródłem białka zwierzęcego.

Produkcja owczarska przeżywa poważny regres [18]. Obserwuje się coraz większe zmniejszanie się pogłowia owiec, zwłaszcza od 1990 r. (spadek o 80 %!). Powoduje to poważną redukcję produkcji żywca baraniego i wełny, jak również eksportu owiec i mięsa baraniego. Wobec katastrofalnej sytuacji polskiego owczarstwa przekazano

w bieżącym roku Polskiemu Związkowi Owczarskiemu realizację programu odbudowy owczarstwa w oparciu o dotację i preferencyjne kredyty.

W tab. 9 przedstawiono dane dotyczące produkcji mleka w Polsce [13]. Wskazują

Tabela 9

Produkcja mleka w Polsce

Rok	Liczba krów (tys. szt.)	Produkcja mleka	
		ogółem (mln l)	od 1 krowy (l)
1989	4990	15926	3260
1990	4919	15382	3151
1991	4577	14199	3082
1992	4257	12705	3025
1993	3983	12300	3100
1994	3823	11500	3010

Źródło: [13].

one na systematyczne zmniejszanie się pogłowia krów oraz spadek produkcji mleka, przy równoczesnym obniżaniu się mleczności krów.

Ze względu na ważne znaczenie mleka w odżywianiu się ludzi zmniejszanie się jego spożycia jest bardzo groźnym zjawiskiem. Być może, że wprowadzenie z początkiem bieżącego roku korzystniejszych cen skupu poprawi tę niekorzystną sytuację.

Przemysł mleczarski prowadzi produkcję w zależności od popytu rynkowego. Wahania produkcji w okresie 1992-1994 przedstawia tab. 10. Wynika z niej znaczne

Tabela 10

Produkcja wybranych artykułów mleczarskich

Wyszczególnienie	Produkcja w tys. ton			Zmiany produkcji rok poprzedni = 100	
	1992	1993	1994 ^{a)}	1993	1994 ^{a)}
Mleko spoż. normalizowane	1313.9	1181.0	1240.1	90.0	105.0
Mleko w proszku pełne	42.2	37.5	40.3	88.9	107.5
Mleko w proszku odtłuszczone	138.7	156.5	113.2	112.8	72.3
Sery podpusz. dojrzewające	101.5	113.4	127.0	111.7	120.0
Sery twarogowe	165.2	168.0	189.0	101.7	112.5
Sery topione	16.6	28.5	28.8	172.7	101.0
Śmietana i śmietanka	158.8	160.7	166.4	101.2	103.5
Masło	155.1	146.4	117.0	94.4	79.9
Lody	28.7	35.7	39.0 ^{b)}	124.4	109.2
Napoje mleczne	53.9	64.7	70.0 ^{b)}	120.0	108.2
Kazeina	13.7	8.6	2.8	62.8	32.6

a) dane nieostateczne

b) przewidywania

Źródło: [13].

Tabela 11

Spożycie mleka i artykułów mleczarskich (na 1 mieszkańca)

Produkty	1993	1994	<u>1994</u> 1993
Mleko i napoje mleczne (l)	91.4	88.1	96.3
Sery twarogowe (kg)	6.8	6.6	97.5
Sery twarde i topione (kg)	3.1	3.0	95.2
Śmietana i śmietanka (kg)	7.1	6.7	94.5
Masło (kg)	5.4	4.3	80.1

Źródło: [13].

zwiększenie produkcji serów dojrzewających i twarogowych. Wzrasta również wytwarzanie lodów i napojów mlecznych. Natomiast zmniejszyła się produkcja mleka i masła. Ograniczono bardzo poważnie wyrób kazeiny.

Niskie i nadal systematycznie malejące spożycie mleka i jego ważniejszych przetworów [13] przedstawiono w tab. 11.

Na końcu rozważań na temat rolniczej produkcji żywności należy stwierdzić, że mimo iż globalna wielkość produkcji rolnictwa polskiego była w 1994 r. o ok. 20 % mniejsza niż w 1990 r. [15], to rynek produktów rolnych i żywnościowych jest w naszym kraju zrównoważony, chociaż na niskim poziomie. Zrównoważenie to zawdzięcza się stosunkowo wysokiemu importowi żywności [15].

Pewnym pozytywnym symptomem, wskazującym na stosunkowo bliską poprawę kondycji polskiego rolnictwa jest ożywienie na rynku środków plonotwórczych [15, 16]: popyt na nawozy mineralne wzrasta od 1993 r. corocznie o ok. 7 %. Jednakże nadal niskie użycie wszystkich środków plonotwórczych sięgające zaledwie 1/3 poziomu z 1989 r., jak również tradycyjne ekstensywne technologie stosowane w większości gospodarstw chłopskich poważnie hamują postęp w rolnictwie.

Przemysł spożywczy

Lepiej przedstawia się sytuacja w przemysłowej produkcji żywności [14]. Przytoczone w tab. 12 dane wskazują, że w stosunku do 1988 r. nastąpił znaczny wzrost produkcji:

- przetworów drobiowych i tłuszczów roślinnych, co jest pozytywnym objawem ze względów żywieniowych,
- piwa,
- czekolady i wyrobów czekoladowych,
- mrożonych owoców i warzyw.

Natomiast na poziomie 1988 r. kształtuje się produkcja:

- serów podpuszczkowych,
- papierosów,
- koncentratów soków owocowych,
- koncentratów obiadowych.

Natomiast ubój drobiu po silnym regresie w 1992 r. wzrasta mniej więcej do poprzedniego poziomu.

W tych branżach przemysłu spożywczego, które są bezpośrednio związane z rolnictwem, jak przemysł ziemniaczany, cukrowniczy, warzywno-owocowy, przemysłowy ubój zwierząt oraz przetwórstwo mleka, nastąpił w 1994 r. dalszy spadek produkcji. Spowodowane to było częściowo mniejszą podażą surowców z powodu suszy w miesiącach letnich.

W okresie 1989-1991 r. zachodziło zjawisko przemieszczania się przetwórstwa z dużych zakładów do drobnych, lokalnych przetwórci [14]. Zjawisko to ulega obecnie zahamowaniu i od 1992 r. obserwuje się szybszy wzrost produkcji w większych zakładach.

Produkcja przemysłu spożywczego jest jeszcze wprawdzie mniejsza o ok. 10 % niż pod koniec lat osiemdziesiątych, ale od 1992 r. systematycznie wzrasta [14]. Obrazują to wskaźniki zmian sprzedaży przedstawione w tab. 13.

Tabela 12

Produkcja przemysłowa głównych wyrobów spożywczych w tys. ton

Wyszczególnienie	1988	1992	1993	1994
Uboje przemysłowe	2248	1255	1021	1019
w tym drób	245	199	204	236
Konserwy mięsne	132	102	95	76
Wędliny	799	669	638	631
Przetwory drobiowe	28	55	54	74
Ryby (połowy)	590	448	348	426
Przerób mleka	11020	6715	6682	6253
Mleko spożywcze	2577	1234	1163	1240
Sery podpuszczkowe	119	102	115	127
twarogowe	295	165	163	189
topione i smażone		16	22	
Masło	267	155	147	117
Przemiał zbóż	6203	3280	2819	2876
Cukier	1684	1468	1982	1444
Makaron	92	70	60	69
Tłuszcze roślinne	350	355	408	457
w tym margaryny	220	234	276	316
Piwo	1250	1408	1277	1410
Wyroby spirytusowe	172	136	148	149
Papierosy	90	87	92	98
Czekolada i wyroby cukiernicze	54	106	128	140
Krochmal	135	84	97	53
Syrop ziemniaczany		32	33	34
Koncentrat soków owocowych		105	144	105
Mrożone owoce i warzywa	219	344	315	378
Koncentraty obiadowe	25	19	15	23
Pieczyno	3614	2634	2707	2640

Źródło: [14].

Eksport i import żywności

Według danych Centrum Informacji Handlowej [10] eksport artykułów rolnospożywczych (tab. 14) ustawicznie wzrasta, zwłaszcza duży skok nastąpił w 1994 r. (ok. 50 % w stosunku do 1993 r.). Wzrasta również i import żywności, a nawet szybciej niż eksport, co doprowadziło do ujemnego salda w dwu ostatnich latach (1993 i 1994 r.).

Należy jednakże zaznaczyć, że powyższe dane nie obejmują obrotu prywatnego i

Tabela 13

Wskaźniki zmian sprzedaży przemysłu spożywczego w Polsce

Rok	%
1990	-23.7
1991	-1.8
1992	+0.8
1993	+4.9
1994	+11.2

Źródło: [14].

nielegalnego, tj. handlu przygranicznego, przemytu itp. form, które nie są ewidencjonowane.

Na strukturę handlu zagranicznego wpływają nie tylko uwarunkowania gospodarcze, ale również niekorzystne warunki klimatyczne (letnie susze), które wydatnie zmniejszyły produkcję podstawowych płodów rolnych (zboża, ziemniaki, buraki cukrowe).

Nie obojętny jest również korzystny wpływ zakupów importowanych surowców na rozwój przemysłu cukierniczego, olejarskiego i innych.

W tab. 15 zamieszczono dane dotyczące eksportu artykułów rolno-spożywczych w latach 1992-1994

[10]. Świadczą one o szerokim asortymencie eksportowanych z Polski produktów. Tonażowo największą pozycję w 1994 r. stanowi melasa, a w dalszej kolejności: cukier, ziemniaki, śruta rzepakowa, świeże owoce i warzywa oraz ich przetwory (np. sok jabłkowy) i chude mleko w proszku. Natomiast wartościowo znaczną pozycję w eksporcie zajmują też wyroby spirytusowe, mięso i przetwory drobiowe, bydło i konie rzeźnicze oraz wody mineralne.

Tabela 14

Handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi wg cen bieżących (w mld zł)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Eksport	2675	20968	26125	27282	30846	47150
Import	2028	8590	22035	26611	40443	54020
Saldo	647	12379	4090	671	-9593	-6870

Źródło: [10].

Niestety eksport niektórych artykułów spożywczych jest nieopłacalny. Takim przykładem jest cukier, którego krajowe koszty produkcji są zbyt wysokie i dlatego eksport musi być subwencjonowany.

Mimo wzrostu eksportu artykułów spożywczych sytuacja polskiego rolnictwa jest trudna. Wobec wysokich kosztów krajowej produkcji a niskich cen żywności zagranicą, eksport nasz staje się coraz mniej opłacalny.

Wyżywienie ludności

Stan wyżywienia ludności w Polsce jest bardzo zróżnicowany w zależności od wieku konsumenta, wykonywanej przez niego pracy, od zamożności, przyzwyczajzeń

Tabela 15

Eksport ważniejszych artykułów rolno-spożywczych w latach 1992-1994

Grupa towarowa	Ilość w tys.ton			Wartość w mld zł obiegowych fob		
	1992	1993	1994	1992	1993	1994
Artykuły roślinne						
Melasa	513	410	412	404	603	759
Cukier w postaci sacharozy	139	112	184	655	800	1395
Zboża (łącznie z kukurydzą, gryką)	1373	4	5	1706	27	49
Ziemniaki (wraz z sadzoniakami)	714	299	121	1292	543	360
Rzepak	272	34	5	681	135	28
Olej rzepakowy	7	1	2	46	9	46
Śruta rzepakowa	17	99	120		242	359
Strączkowe	89	62	65	281	274	262
w tym: bobik	71	38	49	176	114	154
łubin	10	7	5	23	24	25
Owoce świeże (krajowe)	175	239	165	983	1551	1321
w tym: jabłka	113	157	115	507	738	726
Owoce mrożone	163	165	166	1838	2749	4541
Warzywa świeże	156	221	249	724	1089	1580
w tym: cebula	110	154	148	323	460	680
Warzywa mrożone	85	69	97	447	488	940
Sok jabłkowy	77	110	120	1102	1519	2093
Wyroby spirytusowe czyste i gatunkowe w tys. hl	49	-	58	510	474	1130
Wina i wermuty w tys. hl	5	-	29	49	121	440
Piwo w tys. hl	3	-	8	61	63	105
Tyton	4	3	1	-	77	52
Artykuły zwierzęce						
Mięso surowe	12	4	9	203	290	708
Mięso i podroby z drobiu	22	15	14	987	1122	1428
Szynki i łopatki	5	-	4	314	-	402
Wyroby wędliniarskie	2	-	18	110	159	753
Bydło rzeźne	55	34	49	888	910	1718
Owce rzeźne	32	22	10	529	453	370
Konie rzeźne	68	58	47	1471	1548	1719
Mleko chude w proszku	123	127	112	2464	3267	3406
Kazeina	14	16	8	-	755	555
Ryby, filety świeże i mrożone	29	15	27	403	338	921
Inne						
Wody mineralne, również słodzone	12	51	117	-	-	2661

Źródło: [15].

itp. Stąd też dane statystyczne, mimo iż są oparte o badania budżetów rodzinnych różnych grup społeczno-ekonomicznych w kraju, mogą być tylko przybliżone.

Spżycie poszczególnych grup artykułów żywnościowych w latach 1990-1994 przedstawia tab. 16 [7]. Z danych tych wynika, że na przestrzeni ostatnich pięciu lat nie obserwuje się zasadniczo większych zmian w globalnym spożyciu przetworów zbożowych, warzyw i jadalnych tłuszczów zwierzęcych. Natomiast występuje nie-

wielka tendencja zniżkowa w spożyciu ziemniaków, mięsa i cukru (z wyjątkiem mięsa i przetworów drobiowych), co z żywieniowego punktu widzenia należy przyjąć z zadowoleniem. Natomiast zjawiskiem bardzo niepokojącym jest zmniejszające się spożycie mleka oraz masła i jaj. Korzystnym zaś ze względów żywieniowych jest znaczne zwiększenie się spożycia owoców, ryb i tłuszczów roślinnych.

Spadek spożycia ważnych dla racjonalnego wyżywienia społeczeństwa artykułów spożywczych pogarsza i tak nie najlepszą sytuację żywnościową w licznych rodzinach, zwłaszcza o niskich przychodach. Nic więc dziwnego, że obserwuje się u nich niekiedy niedobór składników odżywczych w diecie.

Tabela 16

Spożycie podstawowych artykułów żywnościowych w latach 1990-1994 na 1 mieszkańca rocznie

Wyszczególnienie	Jedn. miary	1990	1991	1992	1993	1994
Ziarno 4 zbóż w przeliczeniu na przetwory	kg	115	116	119	122	117
Ziemniaki	kg	148	144	144	147	141
Warzywa	kg	119	126	116	122	115
Owoce	kg	28.9	37.2	40.7	45.2	37.8
Mięso i podroby	kg	68.6	73.2	70.3	67.5	63.0
Ryby i przetwory	kg	5.4	6.0	6.4	6.7	6.4
Tłuszcze jadalne	kg	23.6	23.2	24.6	24.7	24.2
zwierzęce	kg	8.2	8.5	9.0	8.4	7.9
roślinne	kg	7.6	8.4	10.4	11.8	12.4
masło	kg	7.8	6.3	5.2	4.5	3.9
Mleko krowie	l	241	231	217	209	201
Jaja kurze	szt.	190	162	173	157	146
Cukier	kg	44.1	35.4	36.3	41.3	41.6

Źródło: [7].

W sposobie odżywiania się polskiego społeczeństwa występują błędy żywieniowe, których następstwem mogą być [8]:

- zwiększenie zapalności na choroby,
- skrócenie długości życia,
- zmniejszenie wydajności pracy,
- pogorszenie samopoczucia.

Błędy żywieniowe wyrażają się nieprawidłowym udziałem poszczególnych grup produktów w dziennej dawce pokarmowej oraz w niedoborze lub nadmiarze poszczególnych składników odżywczych [8].

W naszym kraju obserwuje się niedostateczne spożycie:

- mleka i przetworów mlecznych,
- produktów zbożowych z pełnego lub wysokiego przemiału,
- ryb i przetworów rybnych,
- warzyw i owoców, szczególnie bogatych w witaminę C i prowitaminę A.

Natomiast nadmiernie spożywamy:

- tłuszcze zwierzęce,
- produkty bogate w nasycone kwasy tłuszczowe,
- mięso i jego przetwory,
- cukier i słodycze.

Światowa Organizacja Zdrowia w swym raporcie „Zdrowie dla wszystkich do 2000 roku” [17] proponuje następujące zalecenia dotyczące żywienia:

- zwiększenie spożycia warzyw, owoców i produktów zbożowych z wysokiego przemiału,
- ograniczenie spożycia żywności zawierających znaczną ilość rafinowanych cukrów,
- zmniejszenie spożycia produktów bogatych w tłuszcze, z częściową substytucją tłuszczów pochodzenia zwierzęcego tłuszczami roślinnymi,
- unikanie spożywania tłustych mięs, a preferowanie spożycia ryb i drobiu,
- zastąpienie mleka pełnego i produktów mleczarskich o wysokiej zawartości tłuszczu mlekiem i jego produktami o niskiej zawartości tłuszczu (zalecenie to nie dotyczy dzieci),
- ograniczenie spożycia masła, jaj i innych produktów zawierających znaczne ilości cholesterolu (wskazanie to dotyczy w mniejszym stopniu dzieci i ludzi starszych),
- ograniczenie spożycia soli kuchennej.

W naszym kraju istnieje pilna potrzeba opracowania zasad, celów i kierunków długofalowej polityki wyżywienia. Również ze względów formalnych jest do tego Polska zobowiązana, gdyż w 1992 r. podpisała Światową Deklarację nt. Żywienia [17], w której nakłada się na poszczególne kraje obowiązek promocji dobrostanu obywateli w zakresie wyżywienia, a w szczególności ochronę grup zagrożonych, tj. dzieci, młodzieży, kobiet w ciąży, ludzi starszych i bezrobotnych. W związku z tym w listopadzie 1993 r. Rada ds. Wsi i Rolnictwa przy Prezydencie RP po przeprowadzeniu dyskusji nad „Załoženiami polityki wyżywienia w Polsce na przełomie XX i XXI w.” opracowanymi przez Zespół do Oceny Spożycia Żywności ogłosiła swe stanowisko nt. „Polityki wyżywienia w Polsce” [17]. W swym stanowisku Rada wyraża przekonanie, że Rząd Polski powinien opracować w formie ustawy sejmowej program działania obejmujący wszystkie ogniwa polityki wyżywienia. W programie tym winno nastąpić zharmonizowanie polityki rolnej i przetwórstwa żywności, jak również polityki importowo-eksportowej żywności z szeroko pojętymi potrzebami społeczeństwa. Program ten winien zostać poddany krytycznej dyskusji. Rada postuluje, aby do jego realizacji powołać międzyresortową komisję lub radę ds. wyżywienia.

W podsumowaniu muszę przyznać, że nie udało się podać odpowiedzi na zawarte w tytule pytanie. Nasza gospodarka jest nieustabilizowana i brak jest jednolitej kon-

cepcji gospodarczego uzdrowienia. Ustawicznie jesteśmy zaskakiwani sytuacjami, w których występują krótkotrwałe koniunktury na poszczególne towary. Z drugiej strony krocząca inflacja, zubożenie pewnych grup społeczeństwa, nieuporządkowane sprawy legislacyjne uniemożliwiają prowadzenie racjonalnej gospodarki w skali makro- i mikroekonomicznej.

Pojawiające się niekiedy informacje o nadprodukcji żywności w naszym kraju oparte na obserwacjach jednostkowych, mogących występować lokalnie, zwłaszcza na terenach o małym wysyceniu przemysłem przetwórczym lub o źle funkcjonującym skupie produktów rolnych. Zdarzają się również w okresach tzw. klęski urodzaju, kiedy zakłady przetwórcze zazwyczaj ze względów finansowych nie są w stanie skupić nadmiaru wyprodukowanego przez rolnika surowca.

Dlatego, aby odpowiedzieć na nurtujące nas pytanie, należy jeszcze odczekać do czasu ustabilizowania się naszej sytuacji gospodarczej.

LITERATURA

- [1] Burakiewicz J., Dzwonkowski W.: Rynki i ceny produktów rolnych. Rośliny oleiste; Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 1994 r., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 133-141.
- [2] Dybowski G.: Rynki i ceny produktów rolnych: Rynek produktów drobiarskich; Analiza..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 90-95.
- [3] Kisiel M.: Rynki i ceny produktów rolnych. Rynek zbóż i pasz, Analiza..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 78-85.
- [4] Kowalski A.: Wyniki produkcyjne. Produkcja roślinna; Analiza..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 59-64.
- [5] Małkowski J.: Rynki i ceny produktów rolnych. Żywiec rzeźny; Analiza ..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 85-90.
- [6] Małkowski J.: Wyniki produkcyjne. Produkcja zwierzęca; Analiza..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 65-68.
- [7] Michna W., Gulbicka G.: Wyżywienia – poziom i zróżnicowanie; Analiza..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 221-231.
- [8] Międzobrodzka A.: Błędy żywieniowe społeczeństwa polskiego. Żywność. Technologia. Jakość., 1, 1994, s. 6-12.
- [9] Nosecka B.: Rynki i ceny produktów rolnych. Sytuacja na rynku owoców i warzyw; Analiza..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 141-148.
- [10] Rowiński J.: Handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi; Analiza..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 207-220.
- [11] Seremak-Bulge J.: Rynki i ceny produktów rolnych. Rynek ziemniaka; Analiza..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 129-133.
- [12] Smoleński Z.: Rynki i ceny produktów rolnych. Buraki cukrowe i cukier; Analiza..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 124-128.

- [13] Smoleński Z.: Rynki i ceny produktów rolnych. Mleko i artykuły mleczarskie; Analiza..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 118-124.
- [14] Urban R.: Wyniki produkcyjne. Przetwórstwo rolno-spożywcze; Analiza..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 69-77.
- [15] Woś A.: Makroekonomiczne uwarunkowania rozwoju sektora żywnościowego; Analiza..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 1-23.
- [16] Zalewski A.: Rynek środków produkcji dla rolnictwa; Analiza..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 149-156.
- [17] Założenia polityki żywienia w Polsce na przełomie XX i XXI w., Przemysł Spożywczy, 48, 1994, 149-156.
- [18] Zawadzka D.: Rynki i ceny produktów rolnych. Produkty owczarskie, Analiza..., IERiGŻ, Warszawa 1995, s. 95-98.

IF OVER-PRODUCTION OF FOOD IN POLAND REAL EXIST?

S u m m a r y

Situation in polish agriculture, animal production and food industry in year 1994 was presented. The changes in consumption of main food products in period 1990–94 was indicated. The attention was paid to the nutritional errors of polish community. ❖